

Monika Fabińska

Rozdział 20

Instytucjonalne otoczenie biznesu

Instytucje otoczenia biznesu

Ośrodki przedsiębiorczości i innowacji

Pozabankowe instytucje finansowe

**Rodzaje usług świadczonych przez instytucje
otoczenia biznesu**

**Rola otoczenia biznesu we wsparciu innowacyjnego
rozwoju MSP**

Wprowadzenie	655
20.1. Rola instytucji otoczenia biznesu w regionalnym systemie innowacji	655
20.2. Typologia podmiotów wchodzących w skład instytucjonalnego otoczenia biznesu	657
Ćwiczenia	679
Bibliografia	680

Wprowadzenie

Kilka przesłanek wskazuje na znaczącą rolę, jaką odgrywają podmioty działające na rzecz biznesu w kształtowaniu regionalnego systemu innowacji. Mimo faktu, iż małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP) stanowią ponad 90% firm działających na obszarze Unii Europejskiej, a ich przychody ze sprzedaży stanowią ponad połowę przychodów osiągniętych ogółem przez firmy funkcjonujące na obszarze Wspólnoty, to zwykle ich wewnętrzny potencjał nie jest wystarczający do realizacji innowacyjnych projektów. Niezbędne są zatem jednostki, które udzielią potrzebnego wsparcia MSP i umożliwią im podjęcie innowacyjnych przedsięwzięć. Ponadto jednostki te są często katalizatorami wewnętrznych sieci integrujących regionalną gospodarkę i naukę. Natomiast ich aktywny udział w sieciach ponadregionalnych inspirowane pozostałe jednostki do współpracy międzyregionalnej.

Celem rozdziału jest dokonanie szczegółowej klasyfikacji i charakterystyki jednostek instytucjonalnego otoczenia biznesu – wskazanie ich mocnych i słabych stron, a także występujących szans i zagrożeń. Istotny element rozdziału stanowi prezentacja tych obszarów kraju, które dysponują zdywersyfikowaną ofertą wsparcia dla biznesu. Uzupełnienie rozważań stanowi tab. 20.8 zawierająca szczegółową charakterystykę usług wsparcia (kategorię usług z podziałem na usługi szkoleniowe i doradcze) świadczonych przez poszczególne rodzaje podmiotów instytucjonalnego otoczenia biznesu.

20.1. Rola instytucji otoczenia biznesu w regionalnym systemie innowacji

Do określenia podmiotów działających na rzecz biznesu używa się różnych pojęć. W literaturze odnajdujemy m.in.: instytucje wsparcia (ang. *business support institution*) [Matusiak 2008a, s. 155], ośrodki innowacji i przedsiębiorczości (ang. *innovation and business centres*) [Matusiak 2008a, s. 155], niekomercyjne otoczenie biznesu [Łobocki 2005].

Elementem łączącym wspomniane pojęcia jest to, iż instytucje otoczenia biznesu tworzą innowacyjną infrastrukturę instytucjonalną, stanowiącą spoiwo właściwie funkcjonującego regionalnego systemu innowacji.

Aktualny podział na poszczególne rodzaje podmiotów – uwzględniający ich obszary działalności – wchodzących w skład instytucjonalnego otoczenia biznesu został opracowany przez zespół ekspercki SOOIPP (Stowarzyszenie Organizatorów Ośrodków Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce). Dokonana klasyfikacja stanowi wynik analiz prowadzonych przez zespół w ramach prac nad standardami Ośrodków Innowacji i Przedsiębiorczości (OIiP) w 2013 r. oraz w ramach realizowanego na zlecenie Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) w połowie 2014 r. badania ośrodków innowacji i inkubatorów przedsiębiorczości w Polsce [Mażewska 2015b, s. 7–26].

Instytucje otoczenia biznesu świadczą usługi na rzecz MSP w oparciu o posiadany kapitał rzeczowy, finansowy i intelektualny i nie działają dla zysku lub przeznaczają zysk na cele statutowe zgodne z zapisami w statucie lub równoważnym dokumencie [Burdeka 2004, s. 5].

Tabela 20.1. Klasyfikacja ośrodków innowacji i przedsiębiorczości w Polsce – opracowanie zespołu eksperckiego SOOIPP

Ośrodki przedsiębiorczości	Ośrodki innowacji	Pozabankowe instytucje finansowe
- ośrodki szkoleniowo-doradcze, - ośrodki przedsiębiorczości, - centra biznesu, - preinkubatory, - inkubatory przedsiębiorczości.	- parki technologiczne, naukowe, naukowo-technologiczne, przemysłowo-technologiczne, technoparki, - inkubatory technologiczne, - centra transferu technologii, - akademickie inkubatory przedsiębiorczości, - centra innowacji	- regionalne i lokalne fundusze pożyczkowe, - fundusze poręczeń kredytowych, - fundusze kapitału zaangażowanego, - sieci aniołów biznesu

Źródło: Mażewska [2015b], s. 8.

Autorzy raportu pt. *Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2014* tak definiują trzy główne wyróżnione kategorie podmiotów innowacyjnej infrastruktury instytucjonalnej [Mażewska 2015b, s. 8]:

Ośrodki przedsiębiorczości – instytucje zajmujące się szeroko pojętą promocją i inkubacją przedsiębiorczości ukierunkowaną na tworzenie podmiotów gospodarczych oraz miejsc pracy, dostarczanie usług wsparcia do małych firm i aktywizację rozwoju regionów peryferyjnych lub dotkniętych kryzysem strukturalnym.

Ośrodki innowacji – podmioty, podobnie jak ośrodki przedsiębiorczości, zajmujące się szeroko pojętą promocją i inkubacją

Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości dzielą się na: ośrodki przedsiębiorczości, ośrodki innowacji, pozabankowe instytucje finansowe.

przedsiębiorczości, wyodrębnione na podstawie ukierunkowania ich działalności na rozwój innowacyjnych podmiotów gospodarczych.

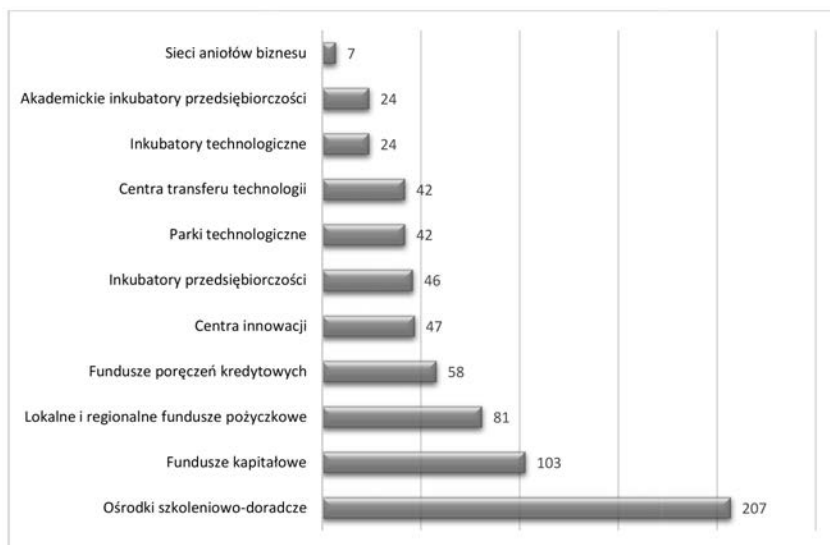
Pozabankowe instytucje finansowe – instytucje zajmujące się dystrybucją zwrotnych i bezzwrotnych instrumentów finansowych zasilane środkami z Unii Europejskiej oraz ze źródeł prywatnych.

20.2. Typologia podmiotów wchodzących w skład instytucjonalnego otoczenia biznesu

Cechą wspólną ośrodków innowacji oraz przedsiębiorczości jest cel ich działania, a mianowicie: „Wsparcie preprzedsiębiorców i przedsiębiorców (przede wszystkim z sektora MSP) w rozwoju ich działalności, w tym na bazie realizacji innowacyjnych przedsięwzięć”. Ośrodki te wypełniają lukę między działaniami administracji publicznej a mechanizmami rynkowymi. Forma prawna ich działalności jest zróżnicowana – są to zarówno fundacje, stowarzyszenia, jak i spółki prawa handlowego. Wśród podmiotów instytucjonalnego otoczenia biznesu działają podmioty z sektora organizacji pozarządowych i podmioty komercyjne z elementami działalności *non-profit* [Mażewska 2015b, s. 7–26].

Według badań przeprowadzonych we wrześniu 2014 r. przez zespół ekspertów SOOIPP w Polsce funkcjonowało 681 ośrodków innowacji i przedsiębiorczości [Mażewska 2015b, s. 7–26]. Jak wynika z przeprowadzonej przez ekspertów SOOIPP weryfikacji podmiotów wchodzących w skład instytucjonalnego otoczenia biznesu, najwięcej jest ośrodków szkoleniowo-doradczych. **Ośrodek szkoleniowo-doradczy (OSD)** to „nie nastawiona na zysk jednostka doradcza, informacyjna i szkoleniowa (spotykana najczęściej pod nazwami: Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości, Centrum Wspierania Biznesu, Klub Przedsiębiorczości, Punkt Konsultacyjno-Doradczy), działająca na rzecz rozwoju przedsiębiorczości i samozatrudnienia oraz poprawy konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw” [Mażewska 2011, s. 179]. Cele OSD koncentrują się na rozwoju potencjału gospodarczego oraz poprawie jakości życia w skali lokalnej i obejmują w szczególności [Mażewska 2011, s. 179]:

Ośrodek szkoleniowo-doradczy (OSD) to nie nastawiona na zysk jednostka doradcza, informacyjna i szkoleniowa, działająca na rzecz MSP.

Rysunek 20.1. Liczba podmiotów instytucjonalnego otoczenia biznesu w Polsce (dane z września 2014 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Mażewska [2015b], s. 7–26.

- wspieranie i popularyzowanie idei przedsiębiorczości i samozatrudnienia,
- aktywne wspieranie inicjatyw lokalnej społeczności w zakresie tworzenia oraz rozwijania małych i średnich przedsiębiorstw,
- aktywną współpracę z lokalną (samorządową i rządową) administracją oraz innymi organizacjami (prywatnymi, pozarządowymi i innymi) w celu tworzenia wspólnej płaszczyzny do działań na rzecz rozwoju gospodarczego i społecznego regionu,
- aktywne włączanie się w doraźne akcje w sytuacjach wynikających z potrzeb gospodarczych lub społecznych w regionie.

Członkostwo Polski w Unii Europejskiej spowodowało wyraźny rozwój OSD, zwłaszcza po roku 2007 i związanym z tym dostępem do możliwości dofinansowywania przedsięwzięć szkoleniowo-doradczych (oferowanych m.in. w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki). Po roku 2012 obserwuje się stabilizację na rynku usług świadczonych przez OSD oraz zmniejszenie ich liczby spowodowane przede wszystkim końcem perspektywy finansowej 2007–2013 i zakończeniem działalności przez te ośrodki, które powstały tylko na potrzeby konkursu. OSD usytuowane są przede wszystkim w dużych miastach. Problem z dostępem do ich oferty mają mieszkańcy obszarów wiejskich

i miasteczek. Najwięcej OSD zlokalizowanych było w województwie śląskim (30 podmiotów), a także w województwach: wielkopolskim (25 podmiotów) i mazowieckim (20 podmiotów). Najmniejsza liczba ośrodków odnotowana została w województwach: lubelskim i podlaskim (po 5 podmiotów) oraz opolskim (2 podmioty) [Mażewska 2015d, s. 117–132].

Tabela 20.2. Analiza SWOT ośrodków szkoleniowo-doradczych

Mocne strony	Słabe strony
1. Zasoby kadrowe (wzrost zatrudnienia etatowego i kwalifikacji kadry złożonej w większości z pracowników merytorycznych). 2. Zasoby infrastrukturalne (wzrost powierzchni użytkowej OSD oraz modernizacja wyposażenia – m.in. komputery, rzutniki, bazy danych itp.). 3. Elastyczna oferta usług i wzrost jakości ich świadczenia (oferta usług skorelowana z rynkiem, certyfikacja świadczonych usług).	1. Struktura finansowania OSD (przewaga finansowania działalności OSD z grantów i projektów celowych w stosunku do przychodów z własnej działalności). 2. System monitoringu (brak długofalowego systemu monitoringu). 3. Lokalny zasięg współpracy o niskim poziomie dywersyfikacji (mniej niż połowa OSD włącza się w sieci współpracy).
Szanse	Zagrożenia
1. Outsourcing usług (przede wszystkim w zakresie profesjonalnych usług doradczych, księgowych i organizacji konferencji). 2. Nowa perspektywa finansowana na lata 2014–2020 (szansa na dokapitalizowanie rozwoju specjalistycznych usług szkoleniowo-doradczych). 3. Wzrost zainteresowania ofertą OSD przez początkujących przedsiębiorców (możliwość pozyskania stałego grona klientów w perspektywie długofalowej).	1. Outsourcing usług (zmniejszenie kontroli nad jakością świadczonych usług). 2. Nowa perspektywa finansowana na lata 2014–2020 (wsparcie dostępne przede wszystkim dla prężnie działających OSD zlokalizowanych głównie na terenie aglomeracji i dużych miast, marginalizujące pozostałe OSD, głównie z terenów wiejskich i mniejszych miast). 3. Znacząca dywersyfikacja klientów OSD (trudności w dostosowaniu oferty i sprostaniu oczekiwaniom klientów).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Mażewska [2015d], s. 117–132.

Wsparcie *stricte* finansowe dla przedsiębiorstw świadczone jest przez cztery rodzaje podmiotów: 1) fundusze kapitału zaangażowanego; 2) lokalne i regionalne fundusze pożyczkowe; 3) fundusze poręczeń kredytowych; 4) sieci aniołów biznesu. Usługi świadczone przez wskazane instytucje można zaliczyć do inwestycji *private equity*, czyli do inwestycji kapitałowych w przedsiębiorstwa, które nie są notowane na giełdzie papierów wartościowych. Inwestycje tego typu mogą być wykorzystane w celu rozwoju nowych produktów i technologii, zwiększenia poziomu kapitału pracującego w przedsiębiorstwie, dokonania przejęć lub wzmocnienia struktury bilansu przedsiębiorstwa [Duliniec 2011].

Fundusze kapitału zaangażowanego inwestują głównie we wczesne stadia rozwoju firmy, tj. na etapie uruchomienia przedsiębiorstwa lub wczesnej ekspansji. Fundusze te wspierają przedsięwzięcia o dużym potencjałem wzrostu (przedsięwzięcia innowacyjne). Inwestują w formie udziałów/akcji w okresie od 3 do 7 lat, a dopływ kapitału do spółki odbywa się transzami, które reguluje umowa inwestycyjna i stopień realizacji zadań w niej określonych. Po osiągnięciu celu inwestycyjnego fundusz wycofuje się ze spółki poprzez odsprzedaż swoich udziałów lub sprzedaż akcji na giełdzie (warunek – przekształcenie w spółkę akcyjną). Fundusz kładzie duży nacisk na zabezpieczenie praw własności intelektualnej do rozwiązania, które jest przedmiotem inwestycji, zwłaszcza w przypadku, gdy własność ta jest wkładem kapitałowym wnioskodawcy. Zasadnicza różnica pomiędzy ofertą funduszu a banku to brak konieczności spłaty rat kapitałowych i odsetek oraz posiadania zabezpieczenia majątkowego wnioskodawcy [Misiólek 2011].

Lokalne i regionalne fundusze pożyczkowe również inwestują w nowo powstające oraz rozwijające się mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa, lecz dostęp do ich oferty mają także osoby bezrobotne. Cechą wyróżniającą fundusze jest ich bezpośredni kontakt z lokalnym środowiskiem i bardzo dobra znajomość warunków funkcjonowania firm zlokalizowanych na ich terenie. Co więcej, fundusze stosują uproszczone reguły i zasady oceny zdolności kredytowej wnioskodawców, a zatem ich oferta jest skierowana do tych odbiorców, którzy nie mogą liczyć na wsparcie komercyjnych podmiotów finansowych. Fundusze są pozabankowymi instytucjami finansowymi działającymi na zasadach *non profit* oraz na podstawie indywidualnego regulaminu działalności pożyczkowej, a wypracowany zysk przeznaczają na realizację celów statutowych [Cegłowski 2011].

Na podobnych zasadach, jak lokalne i regionalne fundusze pożyczkowe, funkcjonują **fundusze poręczeń kredytowych**. Głównym celem ich działania jest wsparcie lokalnego rozwoju społeczno-ekonomicznego poprzez udzielanie poręczeń przeważnie dla małych, rozwojowych firm, które nie posiadają wystarczającej historii kredytowej lub wymaganych przez komercyjne banki zabezpieczeń [Mażewska 2015a, s. 142–149].

Anioły biznesu (ang. *Business Angels*) to głównie osoby fizyczne, które inwestują w przedsięwzięcia znajdujące się w bardzo wczesnej fazie rozwoju. Inwestują przede wszystkim w mikro- i małe firmy, w formie długu lub kapitału na okres 3 do 6 lat, a kwoty ich wsparcia wynoszą średnio od 40 do 400 tys. euro. Poza wsparciem finansowym

Fundusze kapitału zaangażowanego inwestują głównie we wczesne stadia rozwoju firmy i wspierają przedsięwzięcia o dużym potencjale wzrostu (przedsięwzięcia innowacyjne).

Lokalne i regionalne fundusze pożyczkowe inwestują w nowo powstające oraz rozwijające się MSP.

Fundusze poręczeń kredytowych udzielają poręczeń głównie dla małych, rozwojowych firm, które nie posiadają wystarczającej historii kredytowej lub wymaganych przez banki zabezpieczeń.

wnoszą do firmy swoje doświadczenie, specjalistyczną wiedzę i operacyjny *know-how* oraz zdolności. Angażują się także w działalność firmy, pełniąc funkcję członka rady nadzorczej (przygotowanie i monitorowanie strategii rozwoju, pozyskiwanie nowych inwestorów, rzadziej – w zakresie współpracy dotyczącej rozwoju produktu) [Głodek, Pietras 2011, s. 9–40].

Najwięcej lokalnych funduszy pożyczkowych jest w województwie śląskim (9 podmiotów), a najmniej w województwie opolskim (2 podmioty). Zlokalizowane są one głównie w mniejszych miejscowościach, co potwierdza lokalny charakter ich działalności. Również pod względem liczby funduszy poręczeń kredytowych dominuje województwo śląskie *ex aequo* z województwem warmińsko-mazurskim (po 6 podmiotów). Najmniej tego typu podmiotów zlokalizowanych jest w województwie opolskim, lubuskim i świętokrzyskim (po 1 podmiocie). Funkcjonują one głównie w średnich i mniejszych miastach. W przypadku funduszy kapitału zaangażowanego ich lokalizacja determinowana jest dynamiką gospodarczą regionu oraz pozycją działających w regionach instytucji badawczo-rozwojowych (B+R), a zatem dominujące pod względem ich liczby są takie województwa, jak: mazowieckie (14 podmiotów), wielkopolskie (10 podmiotów), małopolskie (9 podmiotów), dolnośląskie (8 podmiotów) i śląskie (7 podmiotów) [Mażewska 2015c, s. 132–142].

Centra Innowacji (CI) należą do grupy ośrodków innowacji i pod względem ich liczby w kraju plasują się na piątej pozycji. Celem tych podmiotów jest merytoryczne wsparcie beneficjentów w zakresie realizacji projektów innowacyjnych, natomiast nie specjalizują się one w świadczeniu usług dotyczących udostępniania na preferencyjnych warunkach powierzchni użytkowych pod prowadzenie działalności gospodarczej [Mażewska, Milczarczyk (red.) 2013, s. 38–41].

CI świadczą wsparcie z zakresu [Mażewska, Milczarczyk (red.) 2013, s. 40]:

- usług proinnowacyjnych, w tym transferu i wdrażania innowacyjnych rozwiązań,
- usług wspierających efektywne wdrażanie innowacji, w tym ocenę przedsięwzięć innowacyjnych, doradztwo technologiczne, finansowe, marketingowe, prawne i organizacyjne,
- kojarzenia przedsiębiorców z pracownikami naukowymi, m.in. poprzez kontakty z CI, instytucjami badawczo-rozwojowymi oraz właścicielami technologii i *know-how*,
- usług wspierających przedsiębiorców w procesie pozyskiwania środków finansowych i partnerów niezbędnych do realizowania ich aktywności innowacyjnej.

Anioły biznesu to osoby fizyczne, które inwestują w przedsięwzięcia znajdujące się w bardzo wczesnej fazie rozwoju.

Centra Innowacji świadczą klientom (przedsiębiorcom już funkcjonującym lub start-upom) specjalistyczne usługi informacyjne, doradcze i szkoleniowe o charakterze proinnowacyjnym.

Tabela 20.3. Analiza SWOT pozabankowych instytucji finansowych: funduszy kapitału zaangażowanego, lokalnych i regionalnych funduszy pożyczkowych, funduszy poręczeń kredytowych

Mocne strony	Słabe strony
1. Wzrost średniej wartości pożyczek udzielanych przez lokalne fundusze pożyczkowe. 2. Wzrost jakości świadczonych usług, certyfikacja podmiotów (posiadanie certyfikatu PN-EN ISO 9001 przez lokalne fundusze pożyczkowe). 3. Budowa stałych relacji z klientami, monitorowanie poziomu satysfakcji klientów przez lokalne fundusze pożyczkowe. 4. Wysoki stopień samofinansowania lokalnych funduszy pożyczkowych. 5. Zróżnicowana oferta środków finansowych (indywidualizowana do potrzeb klienta) lokalnych funduszy pożyczkowych. 6. Specjalizacja funduszy kapitału zaangażowanego w branży odpowiadające na aktualne potrzeby globalnej gospodarki.	1. Niski udział pożyczkobiorców oraz osób ubiegających się o poręczenia kredytowe na realizację na bazie udzielonego wsparcia projektów innowacyjnych. 2. Lokalny zasięg współpracy o niskim poziomie dywersyfikacji (współpraca na poziomie regionalnym z innymi funduszami ograniczona przez konkurencję, wyższy poziom aktywności funduszy w ramach networkingu, relatywnie intensywna współpraca funduszy kapitału zaangażowanego z regionalnymi i krajowymi instytucjami finansowymi). Praktyczny brak współpracy międzynarodowej i niski poziom współpracy krajowej. 3. Spadek liczby udzielonych poręczeń przez fundusze poręczeń kredytowych. 4. Niski wskaźnik w zakresie badania satysfakcji klientów (najniższych w grupie podmiotów wchodzących w skład innowacyjnej infrastruktury instytucjonalnej) odnotowany dla funduszy poręczeń kredytowych. 5. Wspieranie przewartościowanych przedsięwzięć (projekty dofinansowywane przez instytucje publiczne) przez fundusze kapitału zaangażowanego z uwagi na konieczność osiągnięcia założonych wskaźników. 6. Wysokie koszty zarządzania w projektach korzystających ze wsparcia publicznego (wysokie wynagrodzenie menedżerów funduszy kapitału zaangażowanego w stosunku do tych niekorzystających z publicznego wsparcia). 7. Bierność w poszukiwaniu klientów, pasywna postawa funduszy kapitału zaangażowanego w zakresie identyfikacji potrzeb kapitałowych przedsiębiorców. 8. Mało przejrzysty proces aplikacji do funduszy kapitału zaangażowanego opierających się w większości na pozyskiwaniu klientów w ramach kontaktów nieformalnych. 9. Brak informacji o portfolio funduszy kapitału zaangażowanego na stronie internetowej, zwłaszcza informacji o spółkach, które uzyskały wsparcie w ramach dofinansowania ze środków publicznych. 10. Niski poziom systemu monitoringu satysfakcji klientów funduszy kapitału zaangażowanego przy wysokiej samoocenie zadowolenia klientów. 11. Rozbudowana oferta usług doradczych niewynikająca z konkretnych potrzeb wspieranych spółek. 12. Niski poziom utworzonych podmiotów na bazie wsparcia uzyskanego od funduszy kapitału zaangażowanego, których działalność adresowana jest do rynków zagranicznych (brak szans eksportowych wspieranych przedsięwzięć lub brak kontaktów ze strony funduszu umożliwiających ich internacjonalizację).

Szanse	Zagrożenia
1. Angażowanie się w zewnętrzne przedsięwzięcia, m.in. takie jak inicjatywa JEREMIE czy korzystanie z funduszy unijnych umożliwiające zwiększenie średniej kwoty udzielanych pożyczek. 2. Nowa perspektywa finansowania na lata 2014–2020 (szansa na dokapitalizowanie usług świadczonych przez lokalne fundusze pożyczkowe oraz zmiana sposobu finansowania projektów innowacyjnych na rzecz zwrotnych instrumentów wsparcia). 3. Wzrost zaangażowania jednostek samorządu terytorialnego w finansowanie kapitału poręczeniowego funduszy poręczeń kredytowych. 4. Pakiet programów pilotażowych Bridge uruchomiony przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, którego celem jest finansowanie wytypowanych badań; następnie jego komercjalizacją zainteresuje się fundusz kapitału zaangażowanego.	1. Niski poziom zaangażowania władz lokalnych w budowę kapitałów pożyczkowych lokalnych funduszy pożyczkowych. 2. Niski poziom zaangażowania banków w finansowanie kapitału poręczeniowego funduszy poręczeń kredytowych. 3. Uruchomienie przez Bank Gospodarstwa Krajowego poręczeń w ramach pomocy <i>de minimis</i> (wzrost konkurencji dla funduszy poręczeń kredytowych). 4. Skutki kryzysu gospodarczego wpłynęły na zahamowanie popytu na kredyty, a także zmniejszły ich podaż, co przełożyło się na spadek zainteresowania poręczeniami oferowanymi przez fundusze poręczeń kredytowych. 5. Deficyt gotowych do wdrożenia pomysłów (dojrzałych projektów biznesowych), co skutkuje zmniejszeniem zainteresowania wsparciem ze strony funduszy kapitału zaangażowanego, a w konsekwencji zmniejszeniem udziału komercjalizowanych badań. 6. Niska pozycja negocjacyjna pomysłodawcy wynikająca z konieczności osiągnięcia założonych wskaźników przez fundusz kapitału zaangażowanego (projekty dofinansowywane przez instytucje publiczne). 7. Niesprzyjające komercjalizacji wyników prac badawczych rozwiązania prawne (kwestie podatkowe, kontroli, przeprowadzenie i finansowania wyceny komercjalizowanego rozwiązania).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Mażewska [2015c], s. 132–149; Lityński [2015], s. 149–169.

Najwięcej CI zlokalizowanych było w województwach: mazowieckim (9 podmiotów), śląskim i wielkopolskim (po 6 podmiotów), podkarpackim (5 podmiotów) i małopolskim (4 podmioty). W trzech województwach nie odnotowano żadnego CI, tj. w województwach: lubuskim, warmińsko-mazurskim i świętokrzyskim. A zatem podmioty te zlokalizowane są w regionach, które cechuje wysoka dynamika gospodarcza [Tomaszewski 2015, s. 87–106].

Na kolejnych pozycjach – siódmej i ósmej – w grupie ośrodków innowacji plasują się pod względem ich liczby w kraju Parki Technologiczne (PT) oraz Centra Transferu Technologii (CTT).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 2003 r. o zmianie ustawy o finansowym wspieraniu inwestycji wprowadza definicję parku przemysłowego i technologicznego. Park przemysłowy według ustawy „jest to zespół wyodrębnionych nieruchomości, w którego skład wchodzi co najmniej nieruchomość, na której znajduje się infrastruktura techniczna

Tabela 20.4. Analiza SWOT Centrów Innowacji

Mocne strony	Słabe strony
1. Dostosowanie oferty CI do potrzeb klientów w zakresie realizacji przedsięwzięć innowacyjnych (upowszechnianie postaw proinnowacyjnych, wsparcie na etapie wdrażania rozwiązań innowacyjnych, a następnie kompleksowego zarządzania innowacyjnym rozwojem firmy). 2. Projektowe podejście do wykonywanych zadań. 3. Wysoki udział merytorycznych pracowników etatowych w łącznej liczbie zatrudnionych osób. 4. Dobre wyposażenie CI w bazy danych i biblioteki. 5. Wzrost jakości świadczonych usług, certyfikacja podmiotów (posiadanie certyfikatu PN-EN ISO 9001 oraz nagród, wyróżnień i innych certyfikatów, np. „Partner przyjazny edukacji”). 6. Budowa stałych relacji z klientami, monitorowanie poziomu satysfakcji klientów. 7. Funkcjonowanie w ramach krajowych i międzynarodowych sieci współpracy.	1. CI funkcjonujące w ramach budżetów instytucji prowadzących mogą cechować się utrudnionym i mało skutecznym systemem przepływu informacji. 2. Relatywnie słabe wyposażenie infrastrukturalne pracowników (np. w służbowe komputery, drukarki i urządzenia wielofunkcyjne). 3. Niski udział w ofercie usług z zakresu monitoringu wdrażanych technologii, bezpośredniego udziału w finalizowaniu transferu technologii, umiędzynarodowianiu działalności klientów.
Szanse	Zagrożenia
4. Outsourcing usług w celu zwiększania jakości świadzonego wsparcia. 5. Nowa perspektywa finansowana na lata 2014–2020 (szans na dokapitalizowanie rozwoju specjalistycznych usług szkoleniowo-doradczych).	1. Outsourcing usług (zmniejszenie kontroli nad jakością świadczonych usług). 2. Nowa perspektywa finansowana na lata 2014–2020 (wsparcie dostępne przede wszystkim dla prężnie działających CI). 3. Deficyt innowacyjnych pomysłów biznesowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Tomaszewski [2015], s. 87–106.

pozostała po restrukturyzowanym lub likwidowanym przedsiębiorcy, utworzony na podstawie umowy cywilnoprawnej, której jedną ze stron jest jednostka samorządu terytorialnego, stwarzający możliwość prowadzenia działalności gospodarczej przedsiębiorcom, w szczególności małym i średnim” [Ustawa z dnia 29 sierpnia 2003 r. ..., s. 1].

Natomiast park technologiczny jest to „zespół wyodrębnionych nieruchomości wraz z infrastrukturą techniczną, utworzony w celu dokonywania przepływu wiedzy i technologii pomiędzy jednostkami naukowymi w rozumieniu art. 3 pkt 4 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o Komitecie Badań Naukowych (Dz. U. z 2001 r., nr 33, poz. 389 oraz z 2003 r., nr 39, poz. 335) a przedsiębiorcami, na którym oferowane są przedsiębiorcom, wykorzystującym nowoczesne technologie, usługi w zakresie doradztwa w tworzeniu i rozwoju przedsiębiorstw, transferu technologii oraz przekształcania wyników badań naukowych i prac rozwojowych w innowacje technologiczne, a także stwarzający tym

Park przemysłowy i technologiczny to zespół wyodrębnionych nieruchomości wraz z infrastrukturą techniczną, utworzony w celu dokonywania przepływu wiedzy i technologii pomiędzy jednostkami naukowymi a przedsiębiorcami.

przedsiębiorcom możliwość prowadzenia działalności gospodarczej przez korzystanie z nieruchomości i infrastruktury technicznej na zasadach umownych” [Ustawa z dnia 29 sierpnia 2003 r. ..., s. 1].

Ponadto pojęcia „park technologiczny” używa się do określenia innych podmiotów świadczących usługi na rzecz MSP, m.in. parków badawczych, naukowych, naukowo-badawczych, naukowo-technologicznych, przemysłowo-technologicznych oraz technopoli. Wspomniane podmioty różnią się zakresem, profilem oraz sposobem działań, jak również otoczeniem, w ramach którego powstają: parki naukowe i badawcze powstają zwykle z inicjatywy środowiska akademickiego w celu wsparcia komercjalizacji realizowanych przez nie prac, a technopole – z inicjatywy władz publicznych w celu pozyskiwania zewnętrznych inwestorów i zwiększania potencjału badawczego regionu; jednak każda z wyżej wymienionych jednostek kieruje się nadrzędnym celem integracji sfery biznesu z nauką [Mackiewicz 2008, s. 7–11].

Zdaniem K. B. Matusiaka poszczególne parki są niezbędnym elementem kształtowania innowacyjnego potencjału regionu, ale jednocześnie samo ich uruchomienie nie jest gwarantem sukcesu. Powołanie na danym terytorium tego typu struktury ma wpłynąć na zwiększenie liczby przedsiębiorstw tworzonych w oparciu o innowacyjne rozwiązania, umocnienie współpracy pomiędzy aktorami regionalnymi oraz zwiększenie zainteresowania regionem przez zewnętrznych inwestorów [Matusiak 2008, s. 9–46].

Parki funkcjonują we wszystkich województwach. Mimo to, obserwuje się duże dysproporcje w ich rozkładzie. Najwięcej parków zlokalizowanych jest w województwach: śląskim i wielkopolskim (po 6 podmiotów) oraz w dolnośląskim (5 podmiotów). Najmniej zaś parków działa w województwach: opolskim, mazowieckim, podkarpackim i łódzkim (po 1 podmiocie) [Mażewska, Tórz 2015, s. 26–42].

Kolejną grupę jednostek wchodzących w skład innowacyjnej infrastruktury instytucjonalnej stanowią Centra Transferu Technologii. Nadrzędnym celem CTT jest zwiększanie dyfuzji innowacyjnych rozwiązań technologicznych pomiędzy sferą nauki a regionalnymi MSP. Do podstawowych zadań CTT należą [Głodek, Gołębiowski 2006, s. 41–44]:

- opracowywanie baz danych, m.in. o aktualnie realizowanych i planowanych projektach badawczych, ekspertach, jednostkach prowadzących działalność badawczą, o potencjale infrastrukturalnym,
- inicjowanie współpracy pomiędzy sferą badawczą a biznesem,
- opracowywanie studiów przedinwestycyjnych (ang. *pre-feasibility study*),

Centra Transferu Technologii to jednostki nie nastawione na zysk, które pełnią trzy podstawowe funkcje w ramach wsparcia procesu transferu technologii: (1) informacyjną, (2) szkoleniową i (3) doradczą.

Tabela 20.5. Analiza SWOT Parków Technologicznych

Mocne strony	Słabe strony
1. Angażowanie się przez pracowników parków technologicznych w działania realizowane przez inne typy ośrodków działających w ramach parków. 2. Wzrost i poprawa infrastruktury – zarówno biurowej, jak i laboratoryjno-badawczej parków. 3. Oferta parków skoncentrowana na świadczenie usług proinnowacyjnych. 4. Ograniczenie współpracy z funduszami inwestującymi w innowacyjne projekty na rzecz funduszy pożyczkowych i poręczeniowych (zdeteterminowane strukturą wiekową firm zlokalizowanych w parkach, działających powyżej 4 lat z wiarygodną historią kredytową, mniejsza rotacja lokatorów wpływająca na spadek potencjału w zakresie innowacyjnych projektów obiektu zainteresowania funduszy kapitału zaangażowanego).	1. Malejąca liczba parków technologicznych (spośród działających i będących w przygotowaniu w 2012 r. 54 parków technologicznych i inicjatyw parkowych w 2014 r. działały 42 parki), które miały stać się integratorem instytucji wsparcia przedsiębiorstw na poziomie regionalnym. 2. Utrzymanie i wymiana aparatury w nowych laboratoriach może być dla parków dużym obciążeniem finansowym, aby utrzymać poziom i zakres świadczonych usług. 3. Osłabienie samodzielności finansowej parków. 4. Niekorzystne zmiany w ofercie parków w zakresie usług miękkich (zanika oferta podstawowa parków na rzecz usług opłacanych w ramach projektów, co jest w sprzeczności z interesem klientów parków, którzy mają prawo z nich korzystać bez względu na sytuację finansową parku). 5. Spadek liczby firm-lokatorów z branży wysokich technologii (<i>high-tech</i>) na rzecz firm wysoko technologicznej wiedzy i usług (proporcja ta powinna być odwrotna i firmy działające w drugim ze wskazanych sektorów powinny stanowić wsparcie dla rozwoju firm technologicznych produkcyjnych lub usługowych). 6. Brak certyfikatów potwierdzających jakość świadczonych usług oraz niedostateczny profesjonalizm w zakresie monitorowania poziomu satysfakcji klientów, osiągniętych rezultatów. 7. Koncentracja na zasiedlaniu powierzchni użytkowych parków, przy redukcji funkcji inkubacyjnych i wsparcia merytorycznego. 8. Regionalny zasięg współpracy, niski poziom współpracy na poziomie krajowym i międzynarodowym. Niski poziom współpracy z kluczowymi partnerami.
Szanse	Zagrożenia
1. Zaangażowanie uczelni wyższych w funkcjonowanie parków technologicznych – jako udziałowców spółek kapitałowych zarządzających tymi podmiotami. 2. Outsourcing usług w celu zwiększania jakości świadzonego wsparcia. 3. Niska skłonność funduszy pożyczkowych i poręczeniowych do inwestycji w projekty innowacyjne. 4. Nowa perspektywa finansowania na lata 2014–2020 (szansa na dokapitalizowanie rozwoju specjalistycznych usług szkoleniowo-doradczych).	1. Outsourcing usług (zmniejszenie kontroli nad jakością świadczonych usług).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Mażewska, Tórz [2015], s. 26–42.

- audyt technologiczny,
- promocja rozwoju nowych technologii.

CTT funkcjonują we wszystkich województwach, a ich powstawanie i rozwój determinowane są bliskością silnych ośrodków akademickich otwartych na transfer osiągnięć do gospodarki. Liczba CTT wzrosła znacząco po 2010 r., co było spowodowane przeznaczeniem znaczących środków na wsparcie infrastruktury otoczenia biznesu w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (PO IG) [Bąkowski 2015a, s. 70–87].

Inkubatory, w tym inkubatory technologiczne, przedsiębiorczości i preinkubatory, nazywane również akademickimi inkubatorami przedsiębiorczości, to jednostki, które w ramach innowacyjnej infrastruktury instytucjonalnej pełnią rolę jednostek wspierających proces tworzenia nowych przedsiębiorstw i ich funkcjonowania w pierwszych latach.

Wsparcie oferowane przez inkubatory przedsiębiorczości polega na udostępnianiu powierzchni lokalowej wraz z niezbędnymi mediami nowo powstałym firmom na preferencyjnych warunkach (tzn. stawki czynszu za wynajem są niższe od stawek komercyjnych) przez okres ustalony w regulaminie danej jednostki. Ponadto inkubatory świadczą usługi doradcze głównie z zakresu prawa i finansów oraz pełnią rolę inicjatorów współpracy nowych firm z jednostkami B+R.

Natomiast inkubatory technologiczne powstają w otoczeniu jednostek B+R, a ich oferta skierowana jest głównie do firm technologicznych. Ich nadrzędna funkcja to optymalizacja warunków dla transferu i komercjalizacji technologii, m.in. poprzez nawiązanie kontaktu z odpowiednią jednostką B+R w celu dokonania oceny projektu nowej firmy, pomoc w pozyskaniu funduszy na realizację zaawansowanego technologicznie przedsięwzięcia oraz udostępnienie odpowiedniej powierzchni dla jego realizacji.

Udzielaniem wsparcia studentom oraz pracownikom naukowym zainteresowanym uruchomieniem przedsiębiorstw na podstawie prowadzonych prac badawczych zajmują się akademickie inkubatory przedsiębiorczości. Powstają one na uczelniach państwowych lub prywatnych i z uwagi na potencjał tych jednostek (w postaci m.in. dostępu do infrastruktury badawczej oraz kapitału ludzkiego) podejmują dodatkowe działania (wykraczające poza zakres tradycyjnych funkcji inkubatorów), polegające m.in. na edukacji z zakresu przedsiębiorczości i komercjalizacji dorobku naukowego oraz doradztwie technologicznym i patentowym.

Inkubatory technologiczne, przedsiębiorczości i preinkubatory pełnią rolę jednostek wspierających proces tworzenia nowych przedsiębiorstw i ich funkcjonowania w pierwszych latach.

Tabela 20.6. Analiza SWOT Centrów Transferu Technologii

Mocne strony	Słabe strony
1. Koncentracja większości CTT na wykorzystaniu uczelnianego potencjału merytorycznego, pozwalająca na osiąganie trwałych rezultatów w transferze technologii. 2. Profesjonalizacja oferty CTT poprzez koncentrację na obszarach związanych z transferem technologii. 3. Wdrażanie regulaminów z zakresu zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz prawami własności przemysłowej, a także procedur z zakresu ochrony praw autorskich, praw pokrewnych oraz praw własności przemysłowej (sprezycowanie zasad wyboru projektów do komercjalizacji, zasad zawierania umów, zwiększenie efektywności działań CTT i profesjonalizacja świadczonych przez nie usług). 4. Wzrost rezultatów osiąganych przez CTT (jednakże poziom ten jest nadal niesatysfakcjonujący).	1. CTT działają w większości jako jednostki szkół wyższych i PAN. Z uwagi na wielostopniowy i zbiurokratyzowany system decyzyjny tych podmiotów mniej skuteczna i efektywna może być sprawność działania CTT. 2. Adresowanie usług CTT przede wszystkim do wewnętrznych klientów uczelni – w pojedynczych przypadkach deklaracja wsparcia dla rozwoju przedsiębiorstw przez innowacje oraz międzynarodowej współpracy badawczej i technologicznej. 3. Struktura finansowania CTT oparta w 90% na środkach publicznych. Dochody z tytułu działalności własnej stanowią marginalny udział w przychodach CTT i cechuje je tendencja malejąca (silne niezrównoważenie w strukturze budżetu między środkami publicznymi a dochodami z działalności własnej). 4. Świadczenie w większości bezpłatnych usług z zakresu wsparcia (niewielka część usług świadczona na zasadach rynkowych). 5. Niski poziom koncentracji na usługach z zakresu implementacji transferu technologii (determinowany strukturą klientów – pracownicy naukowcy – i koncentracją na wczesnym etapie transferu technologii). 6. Niezadowalający poziom świadczenia wsparcia z zakresu uzyskania dostępu do specjalistycznego finansowania dla przedsięwzięć innowacyjnych i tworzenia firm technologicznych. 7. Niski poziom współpracy CTT z funduszami pożyczkowymi i poręczeni kredytowych. 8. Regionalny zasięg współpracy, niski poziom współpracy na poziomie krajowym i międzynarodowym (bardzo słaby poziom współpracy międzynarodowej skoncentrowany na działaniach sieci Enterprise Europe Network).
Szanse	Zagrożenia
1. Nowa perspektywa finansowana na lata 2014–2020 (szansa na dokapitalizowanie rozwoju specjalistycznych usług świadczonych przez CTT).	1. Zmiany ustawowe nie wpływają stymulująco na inicjatywy założycielskie CTT. 2. Outsourcing usług (zmniejszenie kontroli nad jakością świadczonych usług).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bąkowski [2015a], s. 70–87.

Tabela 20.7. Analiza SWOT inkubatorów technologicznych, przedsiębiorczości i akademickich inkubatorów przedsiębiorczości

Mocne strony	Słabe strony
1. IT, IP – posiadanie kompletnej i nowoczesnej infrastruktury. 2. AIP – wzrost zatrudnienia w grupie pracowników merytorycznych oraz wzrost liczby współpracujących wolontariuszy. 3. IT, IP – wzrost poziomu samofinansowania. 4. IP – wzrost potencjału finansowego IP. 5. IT wzrost poziomu zatrudnienia w firmach-lokatorach inkubatorów. 6. IT, IP – wzrost liczby firm-lokatorów inkubatorów. 7. AIP – trwałość firm tworzonych na bazie uzyskanego wsparcia. Wzrost liczby klientów oraz liczby utworzonych firm (wskaźnik osiągany przez wąską grupę AIP). Wzrost liczby studentów w grupie klientów. 8. IP – skrócenie średniego maksymalnego czasu pobytu firm-lokatorów IP. 9. IP – posiadanie i wdrożenie procedur wyboru projektów do inkubacji (wewnętrzna ocena innowacyjności pomysłu). 10. IP – zmniejszenie odsetka zlecanych usług (wzrost kwalifikacji i kompetencji kadr). 11. IP – wzrost udziału IP opracowujących ofertę wsparcia na bazie wyników badań zapotrzebowania klientów. 12. AIP – podporządkowanie władzom uczelni ułatwia przepływ informacji, realizację proinnowacyjnych działań oraz wsparcie przedsiębiorczości w skali ogólnouczelnianej. 13. AIP – rozwój oferty w zakresie wdrażania nowych produktów i usług oraz pośrednictwa kooperacyjnego. Racjonalność katalogu świadczonych usług z celami statutowymi. Wzrost liczby AIP udostępniających infrastrukturę dla początkujących przedsiębiorców oraz świadczących pomoc w dostępie do infrastruktury laboratoryjnej. Świadczenie usług proinnowacyjnych oraz wdrożenie mentoringu i coachingu. Podejmowanie wsparcia w późniejszej fazie inkubacji. Rozszerzenie oferty w zakresie instrumentów finansowych. 14. IP – wdrażanie nowych rozwiązań w zakresie usług (<i>co-working, open space</i>, nowe usługi doradcze).	1. IT, AIP – zmniejszanie się liczby inkubatorów na skutek zaprzestania przez podmioty je prowadzące funkcji inkubacyjnych lub adaptacji ich infrastruktury na inne cele. 2. IP – zmniejszenie się liczby inkubatorów na skutek zakończenia projektów w ramach perspektywy programowej 2007–2013. 3. IT – niski odsetek inkubatorów będących samodzielnymi jednostkami posiadającymi osobowość prawną i realizującymi wyłącznie działania inkubacyjne. 4. AIP – podporządkowanie władzom uczelni skutkujące wydłużeniem procesów decyzyjnych, trudnościami w efektywnym zarządzaniu, w tym wykorzystaniu zasobów, oceny rezultatów, prowadzeniu precyzyjnej sprawozdawczości. 5. AIP – ograniczone zasoby ludzkie i infrastruktura skutkujące zmniejszeniem wsparcia w zakresie inkubacji firm. 6. AIP – rosnące w strukturze finansowania wpływy z jednostki macierzystej, mogące przełożyć się na ograniczenie działalności AIP lub przejście na model funkcjonowania FAIP (świadczenie usług w zakresie pośrednictwa w realizacji zleceń klientów w ramach działalności prowadzonej w AIP, wydłużając tym samym czas uruchomienia własnej firmy). 7. IT – brak usług proinnowacyjnych w ofercie części inkubatorów. 8. AIP – redukcja oferty w zakresie ochrony własności intelektualnej oraz dostępu do funduszy europejskich. 9. IT – niski poziom oferty w zakresie wsparcia w pozyskiwaniu dofinansowania. Brak współpracy z jednostkami pośrednictwa kredytowego. 10. IP – niski udział wsparcia merytorycznego w stosunku do wsparcia w zakresie infrastruktury. 11. AIP – niesatysfakcjonujący poziom świadczonych usług z zakresu informacji i promocji przedsiębiorczości oraz prowadzenia działalności szkoleniowej dla pracowników naukowych i studentów. Spadek liczby konkurentów na biznesplan. 12. AIP – większość inkubowanych projektów nie bazuje na nowych technologiach. 13. AIP – wydłużenie procesu inkubacji, sprzeczne z misją AIP.

Tab. 20.7 (cd.)

	14. IT – znaczący spadek liczby młodych firm (młodszych niż rok) w ogólnej liczbie klientów inkubatorów, co może prowadzić do zanikania działalności inkubacyjnej w ośrodkach. 15. AIP – niski poziom współpracy z funduszami pożyczkowymi, instytucjami udzielającymi kredytów bądź poręczeń kredytowych (efekt niskiej zbieżności celów poprzez wsparcie przez AIP projektów w fazie preinkubacji lub wczesnej inkubacji). 16. IT, AIP, IP – niski poziom systemu monitoringu satysfakcji klientów oraz efektów realizowanych przez inkubatory (poziom sprawozdawczości determinowany finansowaniem realizowanych projektów ze środków publicznych). 17. IP – brak jednoznacznych standardów określających optymalną strukturę IP. Zbyt rozbudowana administracja (dotyczy to zwłaszcza dużych inkubatorów). 18. IP – niski odsetek IP posiadających certyfikację ISO. 19. IT – regionalny i krajowy zasięg współpracy, relatywnie niski poziom współpracy na poziomie międzynarodowym (głównie w ramach sieci typu Enterprise Europe Network lub konsorcjów projektowych). IT praktycznie nie współpracują z zagranicznymi instytucjami naukowymi. 20. IP – negatywny udział IP w sieciowaniu instytucji w ramach klastrów. 21. AIP – regionalny i krajowy zasięg współpracy, relatywnie niski poziom współpracy na poziomie międzynarodowym. Brak systematycznej i sformalizowanej współpracy z instytucjami finansowymi.
Szanse	Zagrożenia
1. IT, AIP – nowa perspektywa finansowana na lata 2014–2020 (szansa na dokapitalizowanie rozwoju specjalistycznych usług świadczonych przez inkubatory). 2. IT – wprowadzenie standardu IT i certyfikowania ośrodków postępujących się nazwą „inkubator”. 3. AIP – wprowadzenie standardu dla działalności AIP. 4. IT – wprowadzenie, zgodnie z sugestią Europejskiego Trybunału Obrachunkowego, systemu monitorowania działalności inkubatorów i ich klientów. 5. AIP – wypracowanie i wdrożenie we współpracy z instytucjami finansowymi „optymalnego produktu finansowego” dla klientów AIP.	1. IT, IP – negatywne skutki: trudności w pozyskiwaniu nowych pomysłów do inkubacji, używania nazwy „inkubator” do określania funduszy załączkowych uruchamianych na bazie dofinansowania z działania 3.1. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. 2. IT, IP, AIP – brak opracowanych i wdrożonych procedur oraz standardów działania inkubatorów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Tórz [2015], s. 42–55; Bąkowski [2015b], s. 55–70; Kotra [2015], s. 106–117.

Specjalnym typem inkubatorów są preinkubatory, działające na uczelniach wyższych i spełniające funkcję przedłużenia procesu dydaktycznego. Dają one studentom oraz pracownikom naukowym możliwość przetestowania w realiach rynkowych zdobytej wiedzy i umiejętności w ramach własnej firmy. Duży nacisk preinkubatory kładą na edukację przedsiębiorczości oraz komercjalizację nowych produktów i technologii [Bąkowski 2015b, s. 55–70].

Inkubatory technologiczne (IT) funkcjonują w 10 województwach. Najwięcej IT zlokalizowanych jest w województwach: podkarpackim i pomorskim (po 4 podmioty). Natomiast w województwach: kujawsko-pomorskim, opolskim, lubuskim, mazowieckim, warmińsko-mazurskim i dolnośląskim nie ma IT. Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości (AIP) działają w 11 województwach. Najwięcej API zlokalizowanych jest w województwach: dolnośląskim i małopolskim (po 5 podmiotów). Nie odnotowano AIP funkcjonujących w województwach: mazowieckim, podlaskim, pomorskim, opolskim i śląskim. W przypadku Inkubatorów Przedsiębiorczości (IP) tylko w jednym województwie – podlaskim – nie zidentyfikowano tego typu pomiotu. Najwięcej IP działa zaś w województwach: śląskim (10 pomiotów) oraz małopolskim (5 podmiotów) [Tórz 2015, s. 42–55; Bąkowski 2015b, s. 55–70; Kotra 2015, s. 106–117].

Dodatkowo omówioną klasyfikację podmiotów wchodzących w skład instytucjonalnego otoczenia biznesu należy uzupełnić o kilka rodzajów podmiotów, które zostały umieszczone w katalogu Instytucji Otoczenia Biznesu, sporządzonego przez zespół ekspertów CASE Doradcy Sp. z o.o. w raporcie opublikowanym przez PARP [Górzyński, Pander, Koć 2006, s. 13–16]. W tab. 20.8 znajduje się uzupełniona klasyfikacja z przykładami instytucji reprezentujących poszczególne rodzaje wyszczególnionych podmiotów otoczenia biznesu. Lista opracowana przez ekspertów CASE uzupełniona została o jedną kategorię, Specjalną Strefę Ekonomiczną.

Przykład 1

Jednostki administracji centralnej – Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) – agencja rządowa podlegająca ministrowi właściwemu ds. gospodarki. Powstała na mocy ustawy z 9 listopada 2000 r. Zadaniem agencji jest zarządzanie funduszami z budżetu państwa i Unii Europejskiej, przeznaczonymi na wspieranie przedsiębiorczości i innowacyjności oraz rozwój zasobów ludzkich.

Źródło: <http://www.parp.gov.pl> (dostęp: 24.07.2015).

Przykład 2

Jednostki samorządu terytorialnego – Regionalne Centrum Obsługi Inwestora i Eksportera (RCOIE) – oficjalny partner Ministerstwa Gospodarki oraz Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych S.A. (PAIiZ), jest dla inwestorów oraz polskich eksporterów bezpośrednim partnerem na terenie województwa łódzkiego. Działania RCOIE mają na celu wzrost aktywności przedsiębiorstw z terenu województwa łódzkiego na rynkach zagranicznych poprzez ułatwienie dostępu do informacji niezbędnych do planowania, organizowania i realizacji eksportu i/lub sprzedaży na Jednolitym Rynku Europejskim, jak również inwestowania poza granicami Polski (w ramach tzw. usługi informacyjnej „pro-eksport”). Działania RCOIE mają również na celu zwiększenie poziomu inwestycji zagranicznych w Polsce, w tym w województwie łódzkim, poprzez dostęp do informacji o warunkach podejmowania działalności gospodarczej (inwestowania) w regionie (w ramach tzw. usługi informacyjnej „pro-BIZ”).

Źródło: <http://www.investin.lodzkie.pl/pl>, <http://www.paiz.gov.pl/pl> (dostęp: 24.07.2015).

Przykład 3

Agencje rozwoju regionalnego – Łódzka Agencja Rozwoju Regionalnego (ŁARR) – powstała 29 listopada 1991 r. jako jednostka wspierająca rozwój sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw poprzez opracowywanie i realizowanie programów finansowanych z funduszy unijnych. Nie działa dla zysku, a wszelkie nadwyżki finansowe przeznacza na cele statutowe. W związku z powyższym występuje jako instytucja otoczenia biznesu (IOB), wspierająca rozwój gospodarczy regionu.

Źródło: <http://larr.pl> (dostęp: 24.07.2015).

Przykład 4

Jednostki Badawczo-Rozwojowe – Instytut Włókiennictwa został powołany we wrześniu 1945 r., jest najstarszą placówką naukowo-badawczą przemysłu włókienniczego w Polsce. Posiada sześć laboratoriów, w tym pięć akredytowanych przez Polskie Centrum Akredytacji (PCA), realizujących szerokie spektrum badań w zakresie analiz chemicznych i instrumentalnych, badań ekologiczności wyrobów, badań właściwości fizyko-mechanicznych, użytkowych i fizjologicznych, surowców i wyrobów włókienniczych o przeznaczeniu tradycyjnym i specjalnym.

Źródło: <http://www.iw.lodz.pl> (dostęp: 24.07.2015).

Przykład 5

Organizacje pracodawców i pracobiorców – Konfederacja Lewiatan – skupia ponad 3900 firm zatrudniających w sumie ponad 900 tys. osób. Jest członkiem Komisji Trójstronnej ds. Społeczno-Gospodarczych. Jako jedyna polska organizacja pracodawców ma przedstawicielstwo w Brukseli i należy do BUSINESSEUROPE – największej europejskiej organizacji reprezentującej interesy przedsiębiorców i pracodawców wobec Komisji Europejskiej, Parlamentu Europejskiego i innych instytucji UE. Konfederacja realizuje następujące cele: 1) zabiega o lepsze prawo dla polskich przedsiębiorców, 2) monitoruje bariery rozwoju przedsiębiorczości; 3) opracowuje ekspertyzy makroekonomiczne.

Źródło: <http://konfederacjalewiatan.pl> (dostęp: 24.07.2015).

Przykład 6

Organizacje pracodawców i pracobiorców – Związek Zawodowy Pracowników Rolnictwa w Rzeczypospolitej Polskiej – zrzesza pracobiorców zatrudnionych w rolnictwie i obsłudze rolnictwa, spółdzielczości wiejskiej, przetwórstwie rolno-spożywczym, w rolniczych instytucjach naukowych, inspekcjach i doradztwie rolniczym, różnych urzędach i instytucjach pracujących na rzecz rolnictwa, a także emerytów, rencistów i bezrobotnych zatrudnionych poprzednio w rolnictwie. Głównym celem związku jest ochrona godności, praw i interesów materialnych, socjalno-kulturalnych i moralnych osób pracujących w rolnictwie i na rzecz rolnictwa oraz emerytów i rencistów, bezrobotnych i ich rodzin.

Źródło: <http://www.zzpr.org.pl> (dostęp: 24.07.2015).

Przykład 7

Izby i stowarzyszenia producenckie – Krajowa Izba Gospodarcza (KIG) – niezależna organizacja biznesu powstała w 1990 r. Reprezentuje największą liczbę przedsiębiorców, łącząc ponad 150 organizacji biznesowych. KIG promuje społeczną wrażliwość biznesu (m.in. w ramach programu „Przedsiębiorstwo Fair Play”) oraz reprezentuje interesy polskich przedsiębiorców na arenie międzynarodowej (m.in. poprzez organizację międzynarodowych wystaw naszego kraju podczas Expo – w Hanowerze i Aichi – oraz narodowe ekspozycje polskich przedsiębiorców na całym świecie; na rzecz wizerunku Polski pracuje Instytut marki Polskiej powołany przez KIG). KIG jest członkiem Eurochambres (Stowarzyszenia Europejskich Izb Przemysłowo-Handlowych) i Międzynarodowej Izby Handlowej w Paryżu. KIG ma podpisane umowy o współpracy z większością narodowych izb gospodarczych na świecie.

Źródło: <http://www.kig.pl> (dostęp: 24.07.2015).

Przykład 8

Izby i stowarzyszenia producenckie – Stowarzyszenie Producentów Owoców i Warzyw „Cuiavia” – zrzesza największe grupy producentów owoców i warzyw, głównie z terenu województwa kujawsko-pomorskiego oraz kilka spoza województwa. Główną ideą stowarzyszenia jest stworzenie innowacyjnej gospodarki rynkowej owoców i warzyw. Celem podjętej inicjatywy jest promocja sektora owocowo-warzywnego poprzez wymianę informacji rynkowej, wspieranie idei współpracy, budowanie partnerstwa oraz konsolidację grup producentów owoców i warzyw.

Źródło: <http://www.spoiwcuiavia.pl> (dostęp: 24.07.2015).

Przykład 9

Sektor szkolnictwa wyższego – Rada Biznesu działająca przy Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego (WZ UŁ) – zrzesza liderów biznesu głównie z województwa łódzkiego. Podstawowymi celami funkcjonowania Rady są: 1) współpraca z WZ UŁ w obszarze procesu dydaktycznego; 2) wymiana doświadczeń pomiędzy teoretykami i praktykami zarządzania; 3) wsparcie i uczestnictwo w inicjatywach studenckich WZ UŁ; 4) współpraca w zakresie organizacji praktyk zawodowych dla najlepszych studentów WZ UŁ; 5) pozyskanie najlepszych absolwentów WZ UŁ dla praktyki; 6) współpraca między członkami Rady Biznesu, w tym przygotowanie wspólnie z WZ UŁ oferty konsultingowej i szkoleniowej dla członków Rady Biznesu.

Źródło: <http://rb.wz.uni.lodz.pl> (dostęp: 24.07.2015).

Przykład 10

Specjalne strefy ekonomiczne – Łódzka Specjalna Strefa Ekonomiczna (ŁSSE) – zajmuje powierzchnię 1302 ha w trzech województwach: łódzkim, mazowieckim i wielkopolskim. Do zadań ŁSSE należą: 1) pozyskiwanie i obsługa nowych inwestorów; 2) wydawanie inwestorom zezwoleń na rozpoczęcie działalności gospodarczej w strefie; 3) przyznawanie praw do uzyskania pomocy publicznej; 4) doradztwo inwestycyjne; 5) prowadzenie przetargów lub rokowań na grunty i nieruchomości objęte statusem strefy; 6) pomoc w nawiązywaniu kontaktów z partnerami biznesowymi świadczącymi usługi dla inwestorów; 7) bieżąca kontrola działalności inwestorów; 8) promocja strefy.

Źródło: <http://www.sse.lodz.pl/pl> (dostęp: 24.07.2015).

Ostatnim rodzajem instytucji wchodzących w skład instytucjonalnego otoczenia biznesu są sieci wspierające przedsiębiorczość i innowacyjność (por. rys. 20.2). Należy również pamiętać, że na rynku działają firmy konsultingowe, instytucje szkoleniowe, banki, fundusze *venture capital*, które także świadczą usługi wsparcia dla firm.

Instytucje wchodzące w skład instytucjonalnego otoczenia biznesu odgrywają kluczową rolę w tworzeniu i funkcjonowaniu przedsiębiorstw, zwłaszcza MSP. Niezależnie, czy jednostki te świadczą usługi informacyjne, szkoleniowe, doradczo-konsultingowe, czy też pośredniczą w transferze innowacji, powinny robić to profesjonalnie. Ich klienci – przedsiębiorcy – potrzebują efektywnego wsparcia. A ich działania mogą w zasadniczy sposób wpłynąć na wyniki oraz sukces poszczególnych przedsiębiorstw na krajowych i międzynarodowych rynkach. Unijna gospodarka, aby sprostać wymogom globalnej konkurencji, potrzebuje instytucji świadczących usługi wsparcia na najwyższym poziomie.

Szczegółową charakterystykę usług wsparcia (kategorię usług z podziałem na usługi szkoleniowe i doradcze) świadczonych przez poszczególne rodzaje podmiotów instytucjonalnego otoczenia biznesu zawiera tab. 20.8.

Rysunek 20.2. Zestawienie sieci wspierających przedsiębiorczość i innowacyjność

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Górzyński, Pander, Koć [2006], s. 13–16; <http://ksu.parp.gov.pl/pl>; <http://www.pzfp.pl>; <http://www.kpk.gov.pl>; <http://www.not.org.pl> (dostęp: 24.07.2015).

Tabela 20.8. Szczegółowa charakterystyka usług wsparcia świadczonych przez poszczególne rodzaje podmiotów instytucjonalnego otoczenia biznesu

Kategoria usług Rodzaj podmiotu	Ośrodki szkoleniowo-doradcze	Centra innowacji	Parki technologiczne	Centra transferu technologii	Inkubatory technologiczne	Preinkubatory i akademickie inkubatory przedsiębiorczości	Inkubatory przedsiębiorczości
Przedsiębiorczość i tworzenie firm	DS	-	DS	DS	DS	D	DS
Opracowanie biznesplanu	DS (+ opracowanie modelu biznesowego)	DS	DS	DS	DS (+ opracowanie modelu biznesowego)	D	DS (+ opracowanie modelu biznesowego)
Dostęp do środków z funduszy europejskich	DS	DS	DS	DS	DS	D	DS
Prawo gospodarcze	-	-	DS	-	DS	D	-
Zarządzanie biznesem	DS	DS	DS	DS	DS	D	-
Badania rynku i marketing	DS	DS	DS	DS	S	S	DS
Księgowość i rachunkowość	DS	DS (tylko rachunkowość)	DS	S	DS	D	DS
Finanse i podatki	DS	DS	DS	DS	DS	D	DS
Informacja technologiczna i patentowa	-	-	DS	-	DS	-	-
Pośrednictwo kooperacyjne	DS	DS	DS	DS	DS	D	DS

Handel zagraniczny i współpraca międzynarodowa	DS	DS	DS	DS	DS (internacjonalizacja i współpraca międzynarodowa)	-	DS (internacjonalizacja i współpraca międzynarodowa)
Wdrażanie nowych produktów i technologii	DS (zamiast technologii wdrażanie usług)	DS (wyroby i usługi)	DS	DS	DS	D (zamiast technologii wdrażanie usług)	
Zarządzanie zasobami ludzkimi	DS	DS	DS	DS	DS	D	DS
Informatyka	DS	DS	DS	DS	DS	D	-
Zarządzanie jakości	DS	DS	DS	DS	DS	D	-
Ochrona własności intelektualnej	DS	DS	-	DS	-	D	-
Aspekty prawne	DS	DS	-	DS	-	D (tylko prawo gospodarcze)	D
Audyt technologiczny	-	-	-	-	-	-	-
Inne doradztwo (wcześniej niesklasyfikowane)	DS	DS	-	-	-	-	S
Aktywizacja środowisk lokalnych	DS	-	-	-	-	-	-

Tab. 20.8 (cd.)

Rodzaj podmiotu Kategoria usług	Ośrodki szkoleniowo-doradcze	Centra innowacji	Parki technologiczne	Centra transferu technologii	Inkubatory technologiczne	Preinkubatory i akademickie inkubatory przedsiębiorczości	Inkubatory przedsiębiorczości
Dostęp do infrastruktury	powierzchnie typu <i>open space</i> , biurowe, przeznaczone na działalność szkoleniową, doradczą, przeznaczane na działalność doradczą; sale dydaktyczne/seminaryjne/konferencyjne, pracownice komputerowe, biblioteki, czytelnie, komputery, skaner, kopiarka, projektor, drukarki, urządzenia wielofunkcyjne, Internet, bazy danych	powierzchnie biurowe, szkoleniowe, przeznaczone na działalność doradczą, komputery, drukarki, urządzenia wielofunkcyjne, skaner, faks, szerokopasmowy Internet, bazy danych	powierzchnie biurowe, użytkowe, laboratoryjne, sale dydaktyczne/seminaryjne/konferencyjne, pracownice komputerowe, dostęp do Internetu, oprogramowanie, sprzęt komputerowy, sprzęt do telekonferencji	powierzchnie biurowe na własne potrzeby, powierzczenie na doradztwo, powierzczenie szkoleniowe, powierzczenie powierzchni ekspozycyjne, powierzczenie biurowe, pokoje konsultantów, sale szkoleniowe, faks, kopiarka, telefon, sieć komputerowa, bazy danych	indywidualne biura, stanowiska na powierzchniach <i>open space</i> , laboratoria, warsztaty, prototypownie, dostęp do Internetu, sprzęt komputerowy, koparki, skanery, sale dydaktyczne/konferencyjne, tablice interaktywne, flipcharty, ekrany, telewizory, projektor multi-medialne, nagłośnienie, bazy danych	pomieszczenia biurowe, pokoje konsultantów, sale szkoleniowe, stanowiska na powierzchniach typu <i>open space</i> , sale komputerowe, faks, kopiarka, telefon, sieć komputerowa, bazy danych	powierzchnie biurowe, warsztatowe, Internet, biblioteka, sprzęt do telekonferencji, bazy danych, sprzęt komputerowy, kopiarka

Objaśnienia: D – usługi doradcze; S – usługi szkoleniowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Mażewska [2015d], s. 117–132; Tomaszewski [2015], s. 87–106; Mażewska, Tórz [2015], s. 26–42; Bąkowski [2015a], s. 70–87; Tórz [2015], s. 42–55; Bąkowski [2015b], s. 55–70; Kotra [2015], s. 106–117.

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1

Na podstawie sporządzonych analiz SWOT wskaż, która z omówionych instytucji wchodzących w skład instytucjonalnego otoczenia biznesu, świadcząc usługi wsparcia, bierze pod uwagę faktyczne zapotrzebowanie zgłaszane przez klientów – przedsiębiorstwa – oraz monitoruje poziom satysfakcji klientów i poziom osiąganych rezultatów. Zaproponuj, w jaki sposób mógłby być monitorowany poziom satysfakcji klientów (forma, narzędzia, częstotliwość).

Ćwiczenie 2

Na podstawie tab. 20.8, sporządzanych charakterystyk oraz analiz SWOT poszczególnych instytucji wchodzących w skład instytucjonalnego otoczenia biznesu wskaż, jakie usługi wsparcia są usługami nadwyżkowymi, a jakie deficytowymi. Omów również, w jakim kierunku powinien nastąpić rozwój usług wsparcia dla trzech wybranych rodzajów podmiotów (uwzględnij podział na usługi informacyjne, szkoleniowe i doradcze).

Ćwiczenie 3

Przeprowadź działania benchmarkingowe polegające na zidentyfikowaniu dobrych praktyk w wybranej grupie podmiotów wchodzących w skład instytucjonalnego otoczenia biznesu (np. AIP, CTT czy Izb). Opis działań benchmarkingowych powinien zawierać:

- wybór przedmiotu działań benchmarkingowych – np. sposób obsługi klienta, promocji, monitoringu, infrastruktura miękka (personel, świadczone usługi) i twarda, współpraca itd.,
- wybór minimum dwóch, maksimum trzech podmiotów benchmarkingu (benchmarki) z uzasadnieniem,
- metodologię pozyskiwania danych do benchmarkingu (*desk research*, obserwacja, ankieta itd.),
- analizę zebranych danych i wybór na ich podstawie benchmarka,
- sformułowanie 3–4 rekomendacji z zakresu możliwości implementacji dobrej praktyki w wybranych podmiotach instytucjonalnego otoczenia biznesu.

Ćwiczenie 4

Wskaż, w których województwach przedsiębiorcy mają najlepszy dostęp do zdywersyfikowanego instytucjonalnego otoczenia biznesu, a w których województwach dostęp ten nadal wymaga udoskonalenia. Czy Twoim zdaniem obecny stan instytucjonalnego otoczenia biznesu w Polsce wspiera rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności polskiej gospodarki?

Bibliografia

- Bąkowski A. [2015a], *Centra Transferu Technologii*, [w:] A. Bąkowski, M. Mażewska (red.), *Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2014*, SOOIP, Poznań–Warszawa, s. 70–87.
- Bąkowski A. [2015b], *Preinkubatory i Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości*, [w:] A. Bąkowski, M. Mażewska (red.), *Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2014*, SOOIP, Poznań–Warszawa, s. 55–70.
- Burdecka W. [2004], *Instytucje otoczenia biznesu*, PARP, Warszawa.
- Cegłowski B. [2011], *Finansowanie działalności przedsiębiorstwa z wykorzystaniem funduszy pożyczkowych*, [w:] M. Panfil (red.), *Finansowanie rozwoju przedsiębiorstwa: studia przypadków*, Difin, Warszawa.
- Duliniec A. [2011], *Finansowanie przedsiębiorstwa: strategie i instrumenty*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- European Commission [1996], *Regional Action for Innovation Methodology in Design, Construction and Operation of Regional Technology Transfer Volume II Assessment of the Regional Innovation Support Infrastructure*, EIMS Publication No 19, Luxemburg.
- Głodek P., Gołębiowski M. [2006], *Transfer technologii w małych i średnich przedsiębiorstwach*, t. I, Vademecum Innowacyjnego Przedsiębiorcy, Warszawa.
- Głodek P., Pietras P. [2011], *Finansowanie komercjalizacji technologii i przedsięwzięć innowacyjnych opartych na wiedzy*, PARP, Warszawa.
- Górzyński M., Pander W., Koć P. [2006], *Tworzenie związków kooperacyjnych między MSP oraz MSP i instytucjami otoczenia biznesu*, PARP, Warszawa.
- Kotra J. [2015], *Inkubatory Przedsiębiorczości*, [w:] A. Bąkowski, M. Mażewska (red.), *Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2014*, SOOIP, Poznań–Warszawa, s. 106–117.
- Lityński K. [2015], *Fundusze Kapitału Załączkowego*, [w:] A. Bąkowski, M. Mażewska (red.), *Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2014*, SOOIP, Poznań–Warszawa, s. 149–169.

- Łobocki J. [2005], *Kapitał społeczny jako czynnik rozwoju społeczno-ekonomicznego*, Instytut Ekonomii Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Lublin.
- Mackiewicz M. [2008], *Benchmarking parków technologicznych w Polsce. Wyniki badania*, PARP, Warszawa.
- Matusiak K. B. [2005], *Pojęcie i rola ośrodków innowacji w gospodarce narodowej*, [w:] K. B. Matusiak (red.), *Ośrodki Innowacji w Polsce. Instytucje Rządowe i Ogólnokrajowe Centra Transferu Technologii. Inkubatory Technologiczne. Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości. Parki Technologiczne*, PARP SOOIP, Poznań–Warszawa 2005, s. 7–17.
- Matusiak K. B. [2007], *Systemy wsparcia przedsiębiorczości i procesów innowacyjnych*, [w:] P. Niedzielski, E. Stawasz, K. Poznańska (red.), *Innowacje, przedsiębiorczość i gospodarka oparta na wiedzy*, „Zeszyty Naukowe” nr 453, „Ekonomiczne Problemy Usług” nr 8, s. 145–154.
- Matusiak K. B. [2008a], *Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć*, PARP, Warszawa.
- Matusiak K. B. [2008b], *Wpływ parków technologicznych na rozwój ekonomiczno-społeczny*, [w:] K. B. Matusiak, A. Bąkowski (red.), *Wybrane aspekty funkcjonowania parków technologicznych w Polsce i na świecie*, PARP, Warszawa, s. 9–46.
- Matusiak K. B. [2009], *Stan Polskich Ośrodków Innowacji i Przedsiębiorczości w 2009 r.*, [w:] K. B. Matusiak (red.), *Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2009*, PARP, Łódź–Warszawa, s. 9–29.
- Mażewska M. [2011], *Ośrodek szkoleniowo-doradczy*, [w:] K. B. Matusiak (red.), *Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć*, wyd. III zaktual., PARP, Warszawa, s. 179–181.
- Mażewska M. [2015a], *Fundusze Poręczeń Kredytowych*, [w:] A. Bąkowski, M. Mażewska (red.), *Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2014*, SOOIP, Poznań–Warszawa, s. 142–149.
- Mażewska M. [2015b], *Infrastruktura otoczenia biznesu w Polsce*, [w:] A. Bąkowski, M. Mażewska (red.), *Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2014*, SOOIP, Poznań–Warszawa, s. 7–26.
- Mażewska M. [2015c], *Lokalne fundusze pożyczkowe*, [w:] A. Bąkowski, M. Mażewska (red.), *Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2014*, SOOIP, Poznań–Warszawa, s. 132–142.
- Mażewska M. [2015d], *Ośrodki szkoleniowo-doradcze*, [w:] A. Bąkowski, M. Mażewska (red.), *Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2014*, SOOIP, Poznań–Warszawa, s. 117–132.
- Mażewska M., Milczarczyk A. (red.) [2013], *Standardy działania i dobre praktyki w ośrodkach innowacji*, SOOIPP, Warszawa–Poznań.

- Mażewska M., Tórz A. [2015], *Parki Technologiczne*, [w:] A. Bąkowski, M. Mażewska (red.), *Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2014*, SOOIP, Poznań-Warszawa, s. 26–42.
- Misiótek K. [2011], *Fundusze wysokiego ryzyka w finansowaniu rozwoju przedsiębiorstw sektora MSP*, [w:] M. Matejun (red.), *Wspomaganie i finansowanie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa.
- Tomaszewski M. [2015], *Centra Innowacji*, [w:] A. Bąkowski, M. Mażewska (red.), *Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2014*, SOOIP, Poznań-Warszawa, s. 87–106.
- Tórz A. [2015], *Inkubatory Technologiczne*, [w:] A. Bąkowski, M. Mażewska (red.), *Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2014*, SOOIP, Poznań-Warszawa, s. 42–55.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 2003 r. o zmianie ustawy o finansowym wspieraniu inwestycji oraz ustawy o warunkach dopuszczalności i nadzorowaniu pomocy publicznej dla przedsiębiorców, Dz.U. 2003 r., nr 159 poz. 1537.

Strony internetowe (dostęp: 24.07.2015)

<http://www.parp.gov.pl>
<http://www.investin.lodzkie.pl>
<http://www.paiz.gov.pl>
<http://larr.pl>
<http://www.iw.lodz.pl>
<http://konfederacijalewiatan.pl>
<http://www.zzpr.org.pl>
<http://www.kig.pl>
<http://www.spoiwcuiavia.pl>
<http://rb.wz.uni.lodz.pl>
<http://www.sse.lodz.pl>
<http://ksu.parp.gov.pl>
<http://www.pzfp.pl>
<http://www.kpk.gov.pl>
<http://www.not.org.pl>